

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анісімова О.М. д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, державний вищий науковий заклад «Приазовський державний технічний університет» м. Маріуполь (Україна)

Макаревич С.С. аспірантка кафедри економічної теорії, державний вищий науковий заклад «Приазовський державний технічний університет» м. Маріуполь (Україна)

Анісімова О. М., Макаревич С. С. Проблеми підвищення корпоративної соціальної відповідальності промислових підприємств. У статті розкрито сутність економічної категорії «корпоративна соціальна відповідальність» як добровільного внеску компанії у сталий розвиток суспільства. Досліджено основні напрями дії концепції корпоративної соціальної відповідальності та її взаємодія із суспільством. Проаналізовано сучасний стан корпоративної соціальної відповідальності на вітчизняних промислових підприємствах в умовах мінливого економічного середовища. Окреслено основні проблеми впровадження соціальної відповідальності українських компаній в умовах відсутності стимулів з боку держави. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до процесу дотримання корпоративної соціальної відповідальності в Україні згідно міжнародних стандартів. Внесено пропозиції щодо вирішення окреслених питань щодо розвитку КСВ в Україні. Складено за власним баченням схему інформаційного взаємозв'язку у менеджменті КСВ з метою розвитку комунікаційних процесів у бізнес-середовищі. Особливу увагу приділено питанню звітності зі стійкого розвитку згідно проекту GRI, по категоріям: економіка, екологічна та соціальна політика. Розглянуто останню версію інструкції GRI та досліджено рівень її використання підприємствами України. Обґрунтовано необхідність державної підтримки КСВ та звітування у даній сфері.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, бізнес-структура, суспільство, сталий розвиток, соціальна звітність, корпоративна культура.

Anisimova O., Makarevich S. Problems of increasing corporate social responsibility industry. The essence of economic category “corporate social responsibility” of the company as a voluntary contribution to sustainable development of society is grounded in the article. The main directions of action of the concept of corporate social responsibility, and its interaction with society are investigated. The current state of corporate social responsibility on the domestic industrial enterprises in conditions of the changing economic environment is analyzed. The basic problems of implementation of the social responsibility of Ukrainian companies under conditions of the lack of government incentives are found. The necessity of complex approach to the process of compliance with corporate social responsibility in Ukraine according to international standards is grounded. The proposals to address these issues of CSR in Ukraine are made. The scheme of interconnectivity in the management of CSR to the development of communication processes in the business environment is compiled. Special attention is paid to the issue of sustainability reporting according to the project GRI categories: economy, environment and social policy. The latest version of the instructions GRI is reviewed and the level of its usage by enterprises of Ukraine is investigated. The necessity of state support of CSR and reporting in this field is justified.

Key words: corporate social responsibility, business structure, society, sustainable development, social reporting, corporate culture.

Анісімова О. Н., Макаревич С. С. Проблеми підвищення корпоративної соціальної відповідальності промислових підприємств. В статті розкрито сутність економічної категорії «корпоративна соціальна відповідальність» як добровільного внеску компанії в устойчиве розвиток суспільства. Исследованы основные направления действия концепции корпоративной социальной ответственности и ее взаимодействие с обществом. Проанализировано современное состояние корпоративной социальной ответственности на отечественных промышленных предприятиях в условиях изменяющейся экономической среды. Выявлены основные проблемы внедрения социальной ответственности украинских компаний в условиях отсутствия стимулов со стороны государства. Обоснована необходимость комплексного подхода к процессу соблюдения корпоративной социальной ответственности в Украине согласно международным стандартам. Внесены предложения по решению обозначенных вопросов относительно развития КСО в Украине. Составлена схема информационной взаимосвязи в менеджменте КСО с целью развития коммуникационных процессов в бизнес-среде. Особое внимание уделено вопросу отчетности по устойчивому развитию согласно проекту GRI по категориям: экономика, экологическая и социальная политика. Рассмотрена последняя версия инструкции GRI и исследован уровень ее использования предприятиями Украины. Обоснована необходимость государственной поддержки КСО и отчетности в данной сфере.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, бизнес-структура, общество, устойчивое развитие, социальная отчетность, корпоративная культура.

Актуальність теми. Функціонування будь-якої організації сьогодні нерозривно пов'язане із наявністю в ньому соціального фактору. Це означає, що поряд із завданням створювати необхідну для людства продукцію підприємства ставлять перед собою не менш важливу мету – відповідати за наслідки своєї діяльності, шукати шляхи завоювання довіри своїх споживачів, сприяти підвищенню рівня суспільства, в якому вони діють. Корпоративна соціальна відповідальність зацікавила підприємництво як спосіб досягнення стійкого розвитку, а тому є актуальною для сучасного стану економіки.

Аналіз публікацій. Тема відповідального бізнесу досить широко розглянута в роботах учених всього світу, серед них П. Друкер, М. Фрідман, О.Тофлер, Д. Норт, Д. Белл, М. Портер, Е.Чемберлін, Дж. Робінсон та інші. Україна також підключилася до цього процесу, слід зазначити таких вчених: В.Куценко, М. Парнюк, Є. Причепій та інших. Крім того, проводяться численні тематичні конференції, на яких обговорюються проблеми та перспективи розвитку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), відбувається обмін досвідом, аналізуються ефективність дії КСВ та пропонуються шляхи її підвищення.

На думку засновника та директора консалтингової компанії CSR International (Великобританія) Вейна Віссера існує три основні проблеми становлення концепції КСВ:

- відсутність всеохоплюючого підходу: «не дивлячись на те, що КСВ-практики створюють покращення, і в деяких випадках істотні, вони не вирішують реальних проблем»;

- другорядність КСВ для компаній: «соціальна відповідальність, що декларується, нічого не міняє у принципах та способах ведення бізнесу»;

- нерентабельність КСВ на сьогодні: «у деяких випадках КСВ має економічний сенс, наприклад, зберігає кошти за рахунок екологічної ефективності та енергозбереження, але в цілому бізнес сфокусовано на короткострокових планах і не налаштовано на довгострокові проекти» [6, с. 36].

Таким чином, не дивлячись на те, що концепція соціальної відповідальності бізнесу прийшла до України із досвіду інших країн у готовому вигляді, її впровадження має багато перешкод.

Метою роботи є обґрунтування необхідності впровадження концепції КСВ на підприємствах України як важливої ланки в структурі управління шляхом дослідження основних аспектів її взаємодії із суспільством; виявлення проблем, які уповільнюють процес проникнення КСВ в управління вітчизняних підприємницьких структур; визначення рекомендацій щодо реалізації програм КСВ та контролю за їх виконанням.

Вклад основного матеріалу. Сталий розвиток означає прагнення не гнатися за «швидкими грошима», а залишатися у бізнесі на довгий час. І в цьому сенсі криза стала перевіркою компаній на витривалість [6, с.37]. На сьогодні корпоративні соціальні програми, тобто

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

активна участь компаній у розвитку суспільства, є не тільки важливою умовою сталого розвитку бізнес-структур, але й фактором стабілізації та підвищення рівня життя у країні. Удосконалення соціальної стратегії компанії є запорукою її успіху, воно здатне зміцнити її авторитет, підвищити довіру з боку суспільства. За таких умов, ефективна корпоративна соціальна відповідальність, яка не обмежується крупними організаціями, а поширюється у бізнес-середовищі та енергійно розвивається, спроможна стати сполучною ланкою між інтересами суспільства, бізнесу та держави.

Найбільшу цінність для сучасних умов розвитку України представляє водночас забезпечення нинішнього покоління сприятливими умовами природного середовища, досягнення соціально-економічного добробуту, без нанесення шкоди задоволенню таких потреб майбутнім поколінням. Тому впровадження КСВ потребує додаткових зусиль, які могли б збалансувати таку протидію. Значний інтерес сьогодні викликають соціальні інновації, які поки мало вивчені. Тим не менш, у теперішніх процесах перетворень у першу чергу очевидні соціальні інновації, до яких можна віднести економічні, управлінські, організаційні, правові, інновації у сфері освіти (педагогічні) [1, с.11].

Згідно Міжнародного стандарту ISO 26000:2010 «Керівництво із соціальної відповідальності» управління підприємством має орієнтуватися на вирішення наступних питань (рис. 1).

Слід зазначити, що соціальна відповідальність бізнесу має розглядатися як належне відношення організації до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; як її активна соціальна позиція, яка повинна реалізовуватись у гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством; як участь у вирішенні найгостріших соціальних проблем [4, с.88]. Покажемо схематично взаємозв'язок концепції КСВ та суспільства, в якому вона діє (рис. 2). Суспільство виступає своєрідним координатором дій для соціально відповідальних структур, вказує на необхідність вирішення конкретних питань.

Рис. 1. Основні напрями соціально відповідального менеджменту [10]

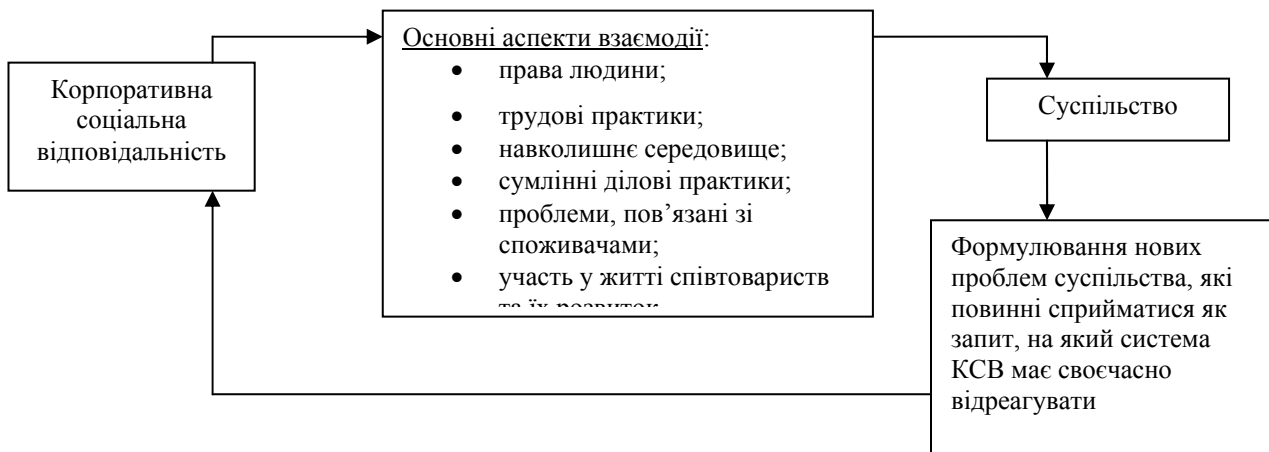

Рис. 2. Схема взаємодії концепції КСВ та суспільства

Україна ще не вийшла на достатній рівень розуміння необхідності соціалізації бізнесу. КСВ йде, як правило, з боку крупних

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

підприємств, що мають значні людські, інформаційні ресурси, достатньо можливостей з фінансового боку, необхідність в яких з'являється під час впровадження концепції в систему менеджменту, у тому числі для перебудови організаційної структури належним чином. Окреслимо коло найістотніших проблем КСВ сьогодні (рис.3).

Першочерговою проблемою корпоративної соціальної відповідальності організацій постає нестача коштів. Безумовно, для компаній, що ступають на шлях КСВ, дуже важливо грамотно розрахувати свої можливості та наявні ресурси. Проте для початку, підприємства могли б обмежуватися лише кількома напрямками соціального розвитку і досягти максимальної ефективності від них. Згодом, нарощуючи свій досвід, компаніям буде легше розширювати свою діяльність у сфері соціальної відповідальності. Що стосується пріоритетів соціальної відповідальності, то вони повинні виходити зі специфіки бізнесу та можливості відстежити ефективність певної програми.

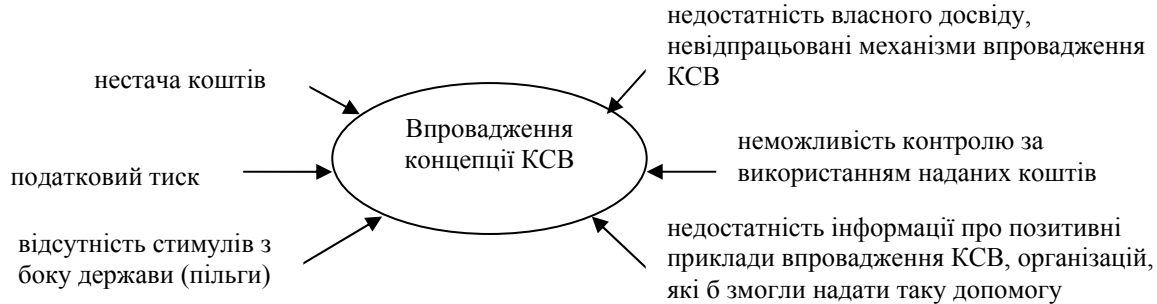

Рис. 3. Перешкоди, які уповільнюють процес соціалізації бізнесу в Україні

Для того, щоб вижити, підприємства мають пристосовуватися до умов ринку, що передбачає переорієнтацію знань та вмінь менеджерів, розвиток технологій управління, розробку адаптаційних програм, перш за все середніх та малих підприємств. Адаптаційні програми вони можуть розробляти самі, проте доцільно, щоб держава стимулювала даний процес. Адаптацію підприємства необхідно здійснювати як зверху вниз, шляхом реалізації певних централізованих заходів, так і знизу вгору, через створення умов для розгортання ініціативи працівників [7, с.266]. У зв'язку з цим керівники установ мають прикласти зусилля для підвищення інноваційного потенціалу своєї організації, що включає заохочення нових починань, творчі запозичення, створення інноваційного клімату в колективі.

Особливим засобом для здійснення інновацій в організації може стати тренінг креативності, який проводять із персоналом. Під креативністю розуміють здібності до конструктивного та нестандартного мислення і поведінки, усвідомлення і розвитку свого досвіду. Креативність пов'язують з інноваційним способом розвитку підприємства, коли для прийняття управлінських рішень використовують додаткову інформацію про традиційні об'єкти (ресурси, процеси, капітал та ін.) [3, с. 56].

Також виникає необхідність розвивати комунікаційні процеси: досягти взаємного співробітництва, обговорення загальних проблем, обміну інформацією з метою вирішення певних завдань. За таких умов може відбуватися трансформація індивідуальних ініціатив спеціалістів у цілі компанії.

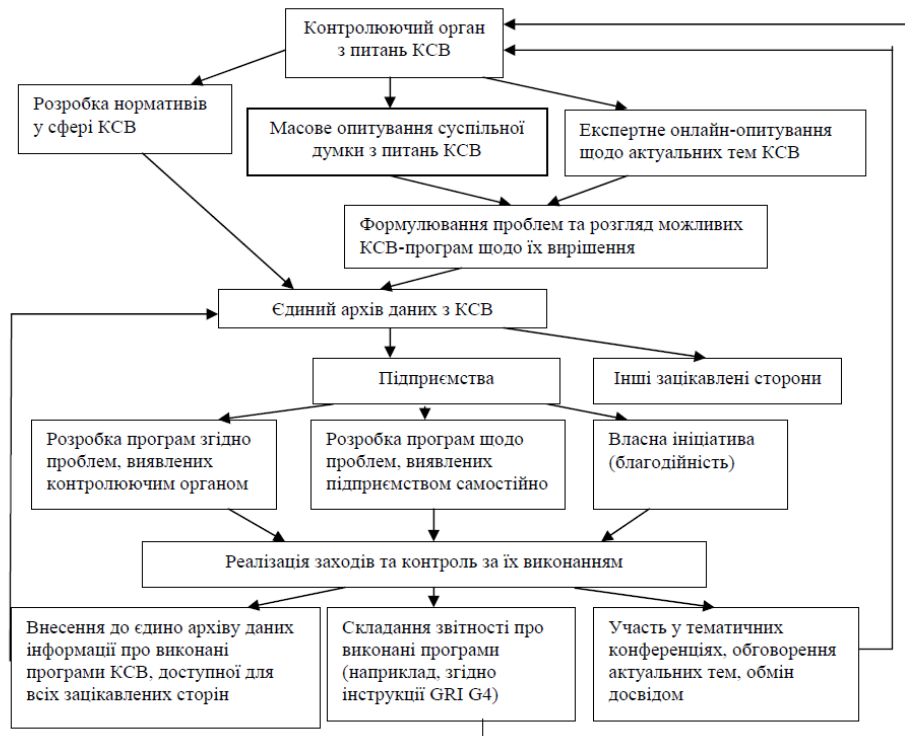

Рис. 4. Інформаційний взаємозв'язок у менеджменті КСВ (власне бачення).

Насамперед, залишається проблемою обізнаність керівників про концепцію корпоративної соціальної відповідальності. Розвиток КСВ в Україні потребує наявності контролюючого органу, складання відповідної нормативної бази. Для обміну інформацією серед бізнес-структур ефективним є створення єдиного архіву даних, який містить у собі загальнодоступну інформацію про основні події корпоративних структур в області КСВ та постійно відновлюється. Така інформованість сприятиме об'єднанню зусиль деяких підприємств у вирішенні важливих проблем суспільства.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Беручи до уваги вищесказане, можемо відобразити, як у загальному вигляді відбувається обмін інформацією в середовищі КСВ (рис. 4).

Поява ініціатив у сфері корпоративної соціальної відповідальності компаній сприяла появі їх бажання поділитися своїм позитивним впливом на суспільство та екологію. Такий процес став утілюватися шляхом складання соціальної звітності, яка за своєю сутністю є нефінансовою, і призначається для широкого кола зацікавлених сторін, на відміну від фінансової. Звітність із КСВ та зі стійкого розвитку повинна впроваджуватись на принципах добровільності, державної свідомості та соціальної орієнтованості бізнесу.

На сьогодні в Україні існує декілька проблем щодо складання звітності. Вони пов'язані з тим, що соціальна звітність у нас не так поширена, як за кордоном. І в першу чергу, наша країна ще не має національних стандартів стосовно її, хоча міжнародній практиці є чим поділитися (міжнародний стандарт звітності GRI). Також існує проблема, яка полягає у безвідповідальному ставленні керівників компаній до соціальних звітів, що значно знижує рівень довіри до них. Деякі вчені пропонують у такому випадку прибгати до зовнішнього аудиту.

The Global Reporting Initiative (GRI) – це некомерційна організація, яка сприяє економічній стабільності. Проект GRI містить у собі набір критеріїв, згідно до яких складається звітність з економічної, екологічної і соціальної результативності компаній. Відкрита звітність набуває все більшої популярності, адже компанія будь-якого масштабу має можливість у такий спосіб продемонструвати широкому колу зацікавлених сторін свою дотриманість принципам сталого розвитку. До того ж звітність допомагає компаніям оцінювати свій вплив на навколишнє, соціальне, економічне середовище, формулювати цілі для подальшого розвитку.

GRI пропонує розширений посібник для всіх організацій: від початківців до досвідчених організацій в області звітності зі сталого розвитку. Навчальна література допомагає вести звіт із КСВ та інтегрувати практику сталого розвитку в щоденну діяльність організації [8]. На Глобальній конференції зі сталого розвитку і звітності громадськості-2013 в Амстердамі (Нідерланди) було представлено в остаточній редакції четверту версію Інструкції GRI G4. Завдання GRI G4:

- забезпечити зручність у використанні;
- підвищити технічний рівень документа як основи для підвищення якості розкриття інформації;
- забезпечити ув'язку з іншими міжнародними стандартами звітності;
- зробити акцент на істотність при визначенні змісту звітів;
- дати рекомендації з розкриття питань сталого розвитку при використанні різних форматів звітності, включаючи інтегровані звіти;

- поліпшити доступ до інформації, що міститься у звітах, шляхом використання формату XBRL (XBRL (англ. eXtensible Business Reporting Language, букв. «Розширювана мова ділової звітності») - відкритий стандарт для подання фінансової звітності в електронному вигляді. Одне з призначень XBRL полягає в поданні та обміні фінансовою інформацією, такою як фінансова звітність компаній. Специфікація мови XBRL розробляється і публікується незалежною міжнародною організацією XBRL International, Inc.) [5, с. 45].

В Україні поки лише 8,3% компаній публікують окремий нефінансовий звіт, ще 13,2% показують еко-соціальні показники в регулярному фінансовому звіті. У той же час, все більша кількість компаній у світі готують нефінансові звіти: якщо в 1992 році таких звітів було близько 100, то в 2008 р. - більше 3 тисяч, і незабаром стане ще більше. У Південній Африці з 1 червня 2010 року усі 450 компаній, акції яких котируються на біржі, повинні подати інтегрований (спільний нефінансовий і фінансовий) звіт або пояснення у своєму фінансовому звіті, чому вони це не зробили. На сьогодні в Україні існує лише 4 компанії (СКМ, ДТЕК, Метінвест та Оболонь), які готують звіти по найбільш складній системі GRI, інші компанії використовують форми AA 1000, Глобальний Договір ООН [9].

Звітність із КСВ в її комплексному варіанті слід розглядати як прогресивну форму стратегічного менеджменту та корпоративної культури, як важливіший інструмент капіталізації та розвитку ділової репутації компаній. Органам законодавчої та виконавчої влади доцільно спільно з представниками бізнесу та його асоціаціями, а також профільними некомерційними організаціями вивчати та розвивати законодавчі аспекти підтримки і стимулювання КСВ бізнесу, включаючи корпоративну благодійність.

Висновки. В умовах нестабільної економічної системи України підтримка життєвого циклу будь-якої організації вимагає активного менеджменту – негайної управлінської дії як реакції на зовнішні зміни. Так, ключовим фактором успіху компаній стає людський, який генерує нові ідеї та здійснює процес нововведення. Ефективним способом систематизації нових ініціатив та втілення їх в управління підприємствами, стала корпоративна соціальна відповідальність. Сьогодні концепція КСВ є показником іміджу та ділової репутації компанії, визначає її успіх, конкурентні переваги, що безпосередньо впливають на прибутковість.

Вузке розуміння корпоративної відповідальності в Україні представлено у вигляді соціальних програм організацій, націлених на розвиток власного персоналу, а також на допомогу проблемним групам населення на благодійній основі. Але соціальна відповідальність має розглядатися комплексно і передбачає звітування згідно з міжнародними стандартами та рекомендаціями, а саме по наступним категоріям показників: економіка, екологічна та соціальна політика.

Концептуальні напрями розвитку КСВ в Україні потребують їх скорішого обговорення. Державним органам влади слід активно підтримувати КСВ, розвивати нові форми соціального партнерства, проводити регулярні зустрічі для складання відповідних рекомендацій. Також слід підтримувати міжнародний обмін досвідом у сфері КСВ.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Великий Ю.В. Инновационный процесс как фактор социально-экономического развития / Ю. В. Великий // Экономика, финансы, право. – 2011. - № 4. – С. 10-13.
2. Корпоративная социальная ответственность. Новая философия бизнеса. Учебное пособие. Внешэкономбанк. – М: «АСИ-Консалтинг», 2011. - 56 с.
3. Пушкар М.С. Креативный облик (створення інформації для менеджерів): Монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 334 с.
4. Садеков А. Социальные аспекты развития корпоративного управления в Украине / А. Садеков, Т.Косова // Экономика Украины. – 2008. - № 11. – С. 88-93.
5. Скобарев В. GRI G4: Новый шаг в развитии нефинансовой отчетности / В.Скобарев, Т. Ляховенко // Устойчивый бизнес. - 2013. - № 4. - С. 44-46.
6. Сыченко Е. Корпоративная социальная ответственность / Е.Сыченко // Эксперт. – 2010. - № 17-18. – С. 36-39.
7. Щокін Г.В. Практична психологія менеджменту: Як робити кар'єру. Як будувати організацію: Науково-практичний посібник / Г.В. Щокін. - К.: Україна, 1994. – 399 с.
8. Global Reporting Initiative. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalreporting.org/languages/russian/Pages/Публикации-и-материалы.aspx>
9. Центр "Розвиток КСВ. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csr-ukraine.org>
10. ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=42546